

Булавинець Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, ЗУНУ

Кіт Наталія Володимирівна

студентка гр. ФФМ-21, ФФО, ЗУНУ, ЗУНУ

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах прямих загроз національній безпеці України, надзвичайно важливим є забезпечення фінансової стабільності її економіки. Вирішення даного завдання, в значній мірі, залежить від дієвої системи державного фінансового контролю, який спрямований на запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів. Тому необхідним є створення такої системи фінансового контролю, яка б відповідала обраному Україною курсу на євроінтеграцію і здатна була реагувати на сучасні виклики.

Окремі проблемні аспекти системи державного фінансового контролю досліджували у своїх працях: О. Барановський, В. Дяченко, Н. Залуцька, І. Микитюк, П. Петренко, Н. Погосян, В. Поліщук, С. Рябухін, С. Степашин, І. Стефанюк, А. Телепнева, А. Хмельков, В. Шевчук, С. Шохін, Т. Юнусова та інші вчені-економісти і фахівці. Незважаючи на те, що внесок зазначених дослідників у висвітлення загальних принципів і механізмів організації та функціонування державного фінансового контролю є досить вагомим, однак й донині існує ціла низка невирішених проблем у цій сфері. Важливим сьогодні є пошук шляхів ефективної взаємодії органів контролю різних рівнів на засадах системного підходу та формування відкритої, прозорої та більш гнучкої системи державного фінансового контролю в Україні.

Загалом, система державного фінансового контролю (ДФК) є складним механізмом правових, фінансових, економічних, організаційних й інших методів впливу держави, а також єдністю цілей, принципів і узгоджених дій в сфері фінансового контролю, покликаних забезпечувати достовірність фінансових операцій, їх законність та об'єктивну оцінку економічної ефективності і доцільності витрачання державних і муніципальних коштів [1].

Світова практика засвідчує, що запорукою міцної держави є ефективний фінансовий контроль, який забезпечує її поступальний соціально-економічний розвиток та базується на принципах: прозорості; економічної ефективності; якості інформаційного забезпечення; комплексності та пріоритетності; підконтрольності кожного суб'єкта господарювання; чіткої взаємодії та координації дій усіх підсистем; сумлінності та компетентності фахівців. Врахування зазначених принципів передбачає якісне виконання завдань державного фінансового контролю, які полягають у: забезпеченні фінансової безпеки держави; виявленні та попередженні правопорушень у фінансовій сфері; дотриманні законності використання коштів та майна, які належать державі; оцінці стану погашення державного боргу та раціональності витрачання державних фінансових ресурсів; аналізі виконання державного бюджету та виявленні відхилень і розробці

рекомендацій з їх усунення; контролі виконання державних міжнародних фінансових зобов'язань тощо.

Однак, нинішня нестабільна економічна та суспільно-політична ситуація в Україні, яка спричинена цілою низкою чинників (пандемією коронавірусу, зростанням тіньового сектору економіки, значним збільшення економічних правопорушень, виникненням новітніх схем економічних злочинів, повномасштабним вторгненням РФ тощо), унеможливорює ефективне виконання вищеперелічених завдань, а тому існує потреба в удосконаленні діючої системи державного фінансового контролю (ДФК). Значне скорочення чисельності ревізорів (з 14 до 3 тис. осіб), та ліквідація відділів контрольно-ревізійної роботи у районах та містах в останні роки призвело до того, що перевірки охоплюється менше 10% бюджетних установ та підприємств комунального сектору. Тому в 2019 році лише у 90 із 8252 місцевих бюджетів органи Державної аудиторської служби України провели контрольні заходи, а 8162 з них – не були охоплені перевітками, що спричинило відсутність відповідальності керівників місцевого рівня за неефективні, а іноді й злочинні, управлінські рішення. Як наслідок, в серпні 2021 року працівниками органу державного фінансового контролю викрито схему привласнення бюджетних коштів в одному з комунальних некомерційних підприємств, яке надає медичні послуги населенню. Посадовими особами підприємства було перераховано кошти фізичним особам на суму 4,7 млн грн, за умов відсутності укладених договорів та актів здавання-приймання виконаних робіт (наданих послуг). Також були виявлені інші фінансові правопорушення на загальну суму більше 5 млн грн, а матеріали ревізії передано до правоохоронних органів [2].

Фахівцями Управління Західного офісу Держаудитслужби в Тернопільській області лише впродовж січня – жовтня 2022 року виявлено порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму 66,8 млн грн та забезпечено відшкодування втрат ресурсів на суму 34,2 млн грн. Розпочато 11 досудових розслідувань, вручено 5 письмових повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, застосовано 27 фінансових санкцій до установ, які допустили порушення бюджетного законодавства. За вчинені порушення 33 посадові особи притягнуто до адміністративної, 6 – до дисциплінарної, 2 – до матеріальної відповідальності. Крім того, з початку року завершено 6 державних фінансових аудитів, під час яких виявлено фактів неефективних управлінських дій чи рішень та ризикових операцій на суму понад 454,4 млн грн. Від упровадження 27 пропозицій та рекомендацій заощаджено ресурсів та досягнуто економічного ефекту на суму 121,1 млн грн [3].

Такі факти розкрадання фінансових ресурсів, які виявляються посадовими особами Держаудитслужби та її міжрегіональними територіальними підрозділами, підтверджують нагальну потребу у системності та визначеній періодичності здійснення державного фінансового контролю в Україні. Адже, за наявної чисельності працівників Держаудитслужби для охоплення контролем усіх місцевих бюджетів (хоча б один раз на 3-5 років) потрібно буде щонайменше 90 років [2]. А подальше скорочення чисельності працівників Держаудитслужби

приведе до зростання зловживань у фінансовій сфері, розкрадання коштів і майна.

Як бачимо, вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників призвів до появи цілої низки проблем та недоліків, які існують нині в діючій системі ДФК та потребують нагального вирішення:

- недовершеність інформаційно-методологічного забезпечення та недосконалість нормативно-правової бази;
- громіздкість та недієвість організаційно-функціональної структури;
- дублювання повноважень і паралелізм в роботі контролюючих органів та відсутність механізму їх ефективної взаємодії;
- неефективність системи внутрішнього фінансового контролю;
- незадовільний стан фінансово-бюджетної дисципліни;
- непрозорість діяльності контролюючих органів;
- неналежний рівень співпраці із європейськими органами протидії фінансово-економічним правопорушенням;
- низький рівень правової обізнаності посадових осіб контролюючих органів тощо.

Вважаємо, що підґрунтям для створення ефективною та раціональною системи державного фінансового контролю, здатної гарантувати попередження фінансових порушень і виявляти нецільове використання бюджетних коштів має стати Концепція розвитку цієї системи, яка була б теоретико-методологічною базою з чітким і однозначним визначенням понять. Вона повинна містити вимоги до фінансового законодавства та до державної політики у сфері фінансового контролю.

Дієвість та ефективність єдиної системи державного фінансового контролю залежить також від оптимальної будови її організаційної структури, яка об'єднує усі контролюючі органи та забезпечує функціональний розподіл завдань і співпрацю між ними.

Формування належного рівня фінансового контролю європейського зразка можливе за умов адаптації національної системи державного внутрішнього фінансового контролю до правил країн ЄС. Державний фінансовий контроль повинен відповідати принципам, визначеним ще у 1977 році Міжнародною організацією вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) у «Лімській декларації про керівні принципи фінансового контролю» та напрацьованим вітчизняною практикою [4].

Отже, побудова цілісної системи державного фінансового контролю в Україні потребує визначення його векторів розвитку з чіткими принципами взаємодії між органами зовнішнього і внутрішнього контролю, підвищення професійних якостей фахівців та уніфікації національного законодавства до єдиних міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Шевчук О. А. Сутність системи державного фінансового контролю. *Фінансовий простір*. 2015. № 1 (17). URL: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15soassd.pdf>
2. Державний фінансовий контроль – імунна система нашої держави. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/3945>.
3. Тернопільські аудитори за січень – жовтень 2022 року забезпечили відшкодування втрат на суму 34,2 млн грн. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/4512>.
4. Стрекаль О. О. Лімська декларація та її вплив на формування сучасних моделей державного фінансового контролю в країнах ЄС. *Ефективна економіка*. 2016. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5159>